

**CONSIDERENTE PRIVIND EXPIMAREA COMPORTAMENTELOR PRO
ȘI ANTISOCIALE LA ELEVII DIN COLEGII**

**CONSIDERATIONS REGARDING THE EXPRESSION OF PRO AND ANTISOCIAL
BEHAVIORS IN COLLEGE STUDENTS**

Elena RUSU, doctor, conferențiar universitar

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

PhD, associate professor „Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau

ORCID: 0009-0000-0801-6451

elenarusu003@gmail.com

Andrei LUNGU, doctorand

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

PhD students, „Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau

ORCID: 0009-0003-2543-2256

andreilungu303@gmail.com

Elena VACARI, doctorandă

Universitatea pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

PhD students, "Ion Creanga" State Pedagogical University of Chisinau

ORCID: 0009-0009-2266-4493

elenavacari009@gmail.com

CZU: 377.064

DOI: 10.46727/c.03-04-11-2023.p68-72

Abstract

The study of prosocial and antisocial behaviors is one of the current topics of educational sciences. The topicality of prosocial behavior research in college students is determined by the fact that most research in the field of educational sciences is often oriented toward antisocial student behavior.

The need for this study is required by the extremely important problem for the personality formation of college students, regarding the correlation of the social and the individual in the personality, awareness and expression of social values, moral actions and social culture.

Key-words: Prosocial behaviors, antisocial behaviors, forms of prosocial behavior, college students.

Schimbările paradigmelor sociale, economice și valorice generează reformarea radicală a comportamentelor exprimate de tineri în diverse medii sociale. Societatea pretinde de la tinerii contemporani modificări semnificative a manifestărilor comportamentale și mai ales cu privire la atitudini, valori, calități, trăsături de caracter, gândire și inteligență socială, respectarea normelor sociale etc. În acest sens nu fac excepție nici elevii din colegii.

Elevii din colegii sunt o categorie aparte de resurse umane din mediul educațional și de formare profesională, ei au un statut social deosebit cu mai multe exigențe și responsabilități, sunt tineri în formare, viitori profesioniști. Colegiile sunt instituții gestionare și responsabile, cărora societatea le-a încredințat sarcina formării profesionale inițiale și dezvoltării multilaterale a personalității tinerilor.

Pentru ca elevii din colegii să fie compatibili cu paradigmele, valorile și exigențele societății actuale, pentru a avea realizări deosebite în plan personal, intelectual, relațional, profesional și social în mare măsură depinde de comportamentele ce le exprimă. Comportamentele manifestate de elevii din colegii au efecte atât pozitive cât și negative, atât în

mediul educațional, mediul social, în relațiile interpersonale pe care le stabilesc, cât și asupra lor înșiși.

Cercetătoarea D. Antoci consideră că: „Impactul paradigmatelor noi de valori are loc în perioada de formare intensă a sistemului de personalitate începând de la 15 ani până la 22-25 ani. Aceasta vârstă este perioada de studii, când se realizează potențialul personal, se manifestă diverse capacități ale personalității, se formează sistemul de valori prosociale grație procesului de socializare activă. Aceasta perioadă de dezvoltare necesită a fi monitorizată și studiată în vederea determinării particularităților formării orientărilor de valoare și a specificului corelării cu varii elemente din cadrul sistemului de personalitate, stabilirii caracterului de relaționare cu mediul înconjurător prin manifestările comportamentale, atitudinale și cognitive”. [2, p. 6]

Eficiența sau succesul personal al elevilor din colegii duce la autorealizare și la formarea unei atitudini civice, valoroase, orientate spre eficiența și utilitatea personală, exprimată prin comportament prosociale. În accepțiunea cercetătoarei T. Callo – „orice activitate educațională corelează formarea actuală a personalității cu dezvoltarea sa viitoare, permanentă, continuă” [3, p. 203]. Iată de ce, cunoașterea temeinică a comportamentelor exprimate de elevii din colegii, ne va permite organizarea corectă și asigurarea eficiență a dezvoltării apreciabile și valoroase a personalității lor.

Studiile referitoare la exprimarea comportamentelor, și în special a comportamentelor pro și antisociale sunt relativ recente, dar reflecții despre anumite acțiuni, cauze și consecințe ale lor au existat și în cercetările de odinioară. Mai mulți cercetătorii din domeniul științelor educației se focalizau adesea pe analiza comportamentelor antisociale și deviante ale elevilor.

Comportamentul este modalitatea de a acționa și de a reacționa în anumite împrejurări sau situații; este ansamblul manifestărilor obiective ale unui individ de a reacționa în anumite împrejurări. [DEX]

Comportamentele se împart în comportamente **prosociale** și comportamente **antisociale**.

Comportamentele *pro* și *antisociale* nu sunt înnăscute, ci se dobândesc pe parcursul vieții prin educație, formare, învățare.

Pentru a explica comportamentele pro și antisociale ale elevilor din colegii nu este suficient a analiza doar motivațiile lor interne, ci și modul în care aceștea reușesc să se adapteze cerințelor sociale, educaționale, normelor și valorilor socio-culturale și de grup.

Comportamentul prosocial este un *comportament intenționat, orientat spre susținerea și promovarea valorilor sociale, spre ajutorarea altora, în afara obligațiilor, cu libertatea de a alege, fără a aștepta vreo recompensă externă*.

După Janusz Reykowski, *comportamentul prosocial* se definește prin aceea că este orientat spre ajutorarea, protejarea, sprijinirea, dezvoltarea celorlalte persoane, fără așteptarea unei recompense externe [apud: 5, p. 162].

Totuși majoritatea cercetătorilor înțeleg prin comportament prosocial acele acte intenționate care ar putea avea consecințe pozitive pentru alții, fără a se anticipa vreo răsplată. Numai când consecințele comportamentelor au urmări pozitive asupra celor care le manifestă sau asupra celorlalți, cu urmări care pot fi directe sau indirecte, putem vorbi de un *comportament prosocial*.

Comportamentele prosociale pot fi exprimate numai atunci când sunt satisfăcute trei condiții importante:

1. *intenția de a ajuta alte persoane;*

2. *libertatea alegerii, acordarea ajutorului în afara obligațiilor;*
3. *realizarea fără așteptarea recompenselor externe.*

În opinia noastră, comportamentul prosocial se referă la *acțiunile conștiente desfășurate în afara datoriei/obligației care au ca scop sprijinirea, menținerea și promovarea valorilor sociale*. Prin această afirmație, termenul comportament prosocial este mai larg și include fenomene foarte diferite precum: ajutorarea altora, sacrificiul de sine de dragul dreptății, promovarea și susținerea binelui, altruismului, solidaritatea socială etc. Relatarea pe care am propus-o necesită câteva precizări. Nu orice comportament cu consecințe pozitive în plan axiologic poate fi caracterizat ca prosocial. Comportamentul trebuie să fie numaidecât intenționat și realizat în mod conștient. Prezența intenției de sprijinire a valorilor și normelor sociale este, așadar, obligatorie.

Studierea și analiza comportamentului prosocial la elevii din colegii au avut la bază mai multe cercetări prezentate de K Albrecht [1], S. Chelcea [5], D. Goleman [6], S. Moscovici [7] ș.a. referitoare la comportamentul prosocial, unde ni s-a oferit drept fundament teoretic trei tipuri de teorii definitorii: *sociologice; psihologice; biologice*.

1. *Teoriile sociologice* (sau normative) afirmă că baza comportamentului prosocial este chiar *procesul de socializare*, în care tinerii (elevii) sunt educați pentru a susține așa-numita normă a *responsabilității sociale*, care pretinde de la ei pur și simplu să-i ajute pe cei care au nevoie de ajutor în mod necondiționat. Pentru a îndepli normele responsabilității sociale, e nevoie pur și simplu a privi în jur pentru a observa că există persoane care au mare nevoie de ajutorul lor: colegi, semenii, copii, vârstnici, persoane cu nevoi speciale etc. Această normă socială cere ajutorarea, susținerea, sprijinirea unora fără a aștepta nici un fel de recompensă nu poate lipsi pur și simplu din exprimarea personalității. Acordarea ajutorului mai este reglementată și de norma reciprocității: când cineva oferă un ajutor, trebuie de răspuns în același fel. Aprobarea socială a acțiunilor pozitive mărește probabilitatea comportamentelor prosociale.

2. *Teoriile psihologice* pun accentul pe rolul factorilor psihologici în emergența comportamentelor prosociale. Tinerii au tendința să mențină echitatea, corectitudinea în relațiile interpersonale, deoarece relațiile inechitabile duc la disconfort psihologic. Modul în care aceștea reacționează la anumite niveluri de inechitate sau nedreptate depinde de modul în care se compară și de obișnuințele lor. Dacă sunt obișnuiți cu interacțiuni corecte, echitabile, vor reacționa mai puternic decât dacă sunt obișnuiți cu nedreptatea. Tinerii încearcă să amelioreze disconfortul (stresul negativ), cauzat de relațiile interpersonale inechitabile, prin restabilirea echității. Cu cât experiența de nedreptate este mai mare, cu atât mai puternică este tendința de a încerca să se restabilească echitatea.

Cele mai multe studii arată că există o relație directă între stările afective pozitive (bucurie, optimism, altruism, empatie, prietenie, încredere, solidaritate, dărnicie etc.) și frecvența comportamentelor prosociale. O stare afectivă pozitivă face să se evalueze mai generos resursele disponibile, să se acordeze mai multă atenție la tot ceea ce este în jur, crește încrederea în forțele proprii și capacitatea de a-i ajuta pe ceilalți. Recompensele emoționale pozitive și negative incită la acțiune în favoarea celorlalți (îi ajutam mai mult pe prieteni, colegi pentru că recompensa emoțională obținută de la ei ni se pare mai mare).

Unii cercetători au atras atenția asupra faptului că și emoțiile negative (tristetea, suferința, vinovăția) pot influența apariția comportamentelor prosociale, de multe ori cei care se simt vinovați au tendința de a-i ajuta pe alții din dorința de a se reabilita față de ei înșiși.

3. *Teoriile biologice*– încearcă să explice comportamentul prosocial prin factori genetici, prin care unii au o predispoziție biologică spre altruism sau de a-i ajuta pe alții.

În prezent, în literatura de specialitate se accentuează tot mai mult două categorii de comportamente prosociale:

1. *Comportamente prosociale specifice*;

2. *Comportamente prosociale globale*.

1. *Comportamentele prosociale specifice* se referă la acele comportamente care se declanșează într-o circumstanță specifică, în care se solicită întrajutorarea, ajutorarea.

2. *Comportamentele prosociale globale* fac referire la: comportamentul *prosocial altruist*, comportament *prosocial emoțional* și comportament *prosocial public*.

Expunerea la modele sociale joacă un rol important în practicarea comportamentului prosocial de către elevii din colegii. Observarea sau referințele la unele persoane care acordă ajutor altora sau care se implică în acțiuni de voluntariat mărește probabilitatea de a face lucruri și fapte bune și de a manifesta trăsături specifice comportamentului prosocial.

Stabilirea gradului de percepere și exprimare a comportamentelor prosociale la elevii din colegii sa realizat prin aplicarea Chestionarului „Caracteristicile comportamentului prosocial”. Chestionarul a fost aplicat asupra 104 elevii din colegii din municipiul Bălți, cu vârsta de 15-20 ani. Veridicitatea răspunsurilor a fost asigurată de formularea întrebărilor.

Astfel, la întrebarea din chestionar „*Comportamentele prosociale sunt valorizate pozitiv în societate?*”, răspunsurile sau distribuit în următorul mod: 81,7% (85 elevi) – au răspuns cu „Da”, 14,4% (15 elevi) au afirmat că „Nu întodeauna” și doar 3,9% (4 elevi) au răspuns cu „Nu”. Observăm că totuși majoritatea elevilor din colegii cunosc și apreciază valoarea exprimării comportamentelor prosociale în societate.

La întrebarea „*Comportamentele prosociale sunt orientate spre ajutorare, protejare, sprijin, sacrificiul, salvarea vieții, ajutor etc.?*” – 79,8% (83 elevi) au fost de acord că „Da”, 10,6% (11 elevi) consideră că „Nu întodeauna” și 9,6% (10 elevi) au răspuns cu „Nu”.

Elevii din colegii cunosc destul de bine și consecințele ce pot fi generate de comportamentele prosociale, așadar la întrebarea „*Comportamentele prosociale au consecințe sociale pozitive?*” - 75% (78 elevi) – au răspuns cu „Da”, 14,4% (15 elevi) au afirmat că „Nu întodeauna”, iar 10,6% (11 elevi) au răspuns cu „Nu”.

Majoritatea elevilor chestionați consideră că comportamentele prosociale sunt conștiente și intenționate. Acest lucru îl determină și răspunsurile oferite de elevi la întrebarea „*Comportamentele prosociale sunt conștiente, intenționate, învățate?*” - 83,7% (87 elevi) au răspuns „Da”, 9,6% (10 elevi) consideră că „Nu întodeauna” și 6,7% (7 elevi) au răspuns „Nu”.

Observăm, că elevii din colegii cunosc destul de bine semnificația și manifestările comportamentului prosocial, mai mult ca atât ei recunosc și ușor identifică acțiunile și valorile prosociale promovate la nivelul unui grup social sau în general în societate.

Forme ale comportamentului prosocial exprimate cel mai des de elevii din colegii pot fi:

▪ **cooperarea** care presupune colaborarea sau participarea elevilor pentru realizarea unei acțiuni comune cu colegii;

▪ **sprijinul acordat celorlalți** este faptul ca elevii care acordă sprijin, ajutor, susținere - are disponibilitați mai mari decât cel care le primește;

▪ **toleranța** este atunci când elevii aleg în mod deliberat să nu împiedice comportamentul altora, chiar dacă îl dezaprobă și are posibilitate de-al influența;

▪ **empatia** este sensibilitatea elevilor la nevoile celorlalți. Empatia este în multe cazuri principala motivație a comportamentului prosocial de ajutorare;

▪ **comportamentul de ajutorare** este o formă a comportamentului prosocial al elevilor, este un act intenționat, efectuat în folosul altora fără a aștepta ceva în schimb;

▪ **comportamentul altruist** se refera la acțiunile pozitive ale elevilor, îndreptate asupra celorlalți, fără așteptarea de câștiguri personale pentru aceste comportamente;

▪ **prietenia** este relația afectivă și de cooperare cu colegii sau cu semenii, exprimată de elevi prin sentimente de simpatie, respect, afinitate reciprocă. Prietenia presupune o atitudine de bunăvoință reciprocă, suport reciproc la nevoie sau în situații dificile, altruism;

▪ **respectul reciproc** implică **recunoașterea și aprecierea față de alții, este un sentiment care se formează datorită atitudinilor exprimate în comportamente.**

Pentru formarea comportamentelor prosociale este important ca elevii din colegii să înțeleagă aceste comportamente, să conștientizeze acțiunile și consecințele sociale ale acestora.

Prin contrast cu comportamentele prosociale sunt cele antisociale.

Comportamentele antisociale sunt comportamente care contravin ordinii sociale convenite și o încalcă fără a ține cont de normele și morala socială.

Comportamentele antisociale se caracterizează prin aceea că:

- au consecințe negative asupra altor persoane;
- au caracter distructiv, agresiv, violent;
- se manifestă prin devieri de la normele sociale, agresivitate, înșelăciuni, distrugerii etc.

Concluzii: Studiul comportamentelor prosociale și antisociale este unul dintre subiectele actuale ale științelor educației. Actualitatea cercetării comportamentului prosocial la elevii din colegii este determinată de faptul că majoritatea cercetărilor în domeniul științelor educației se concentrează adesea pe comportamentul antisocial al elevilor. Evaluarea comportamentelor pro și antisociale la elevii din colegii scoate în evidență importanța reală a acestora, manevrarea lor întru exprimarea valorilor și normelor sociale, a atitudinilor și impresiilor legate de propria persoană, de cei din jur și de diverse situații.

Bibliografie:

1. ALBRECHT, K. *Inteligența socială*. București: Editura Curtea Veche, 2007. 336 p. ISBN 978-973-669-314-4.
2. ANTOCI, D. *Particularitățile formării orientării valorice la adolescenți și tineri*. In: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective*, Ed. 1, 27-28 septembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2019, Vol. 1, pp. 6-11. ISBN 978-9975-76-284-7
3. CALLO, T. *Școala științifică a pedagogiei transprezente*. Chișinău: Editura Pontos, 2010. 319 p. ISBN: 978-9975-51-194-0
4. CUZNEȚOV, L. *Educație prin optim axiologic*. Teorie și practică. Chișinău: Tipografia Universității Pedagogice de Stat „I. Creangă”, 2010. 1 59 p. ISBN 978-9975-4073-2-8.
5. DUDUCIUC, A, IVAN, L., CHELCEA S. *Psihologie socială*. Studiul interacțiunilor umane. București: Editura Comunicare.ro. 2013. 340 p. ISBN 978-973-711-455-6
6. GOLEMAN, D. *Inteligența socială*. București: Editura Curtea Veche, 2007. p. 464. ISBN 9789736693779
7. MOSCOVICI, S. *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Iași: Editura Polirom, 1998. 256 p. ISBN 973-683-071-3.